

การส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการฟื้นฟูชุมชนหลังการทำเหมืองแร่ทองคำ:
กรณีศึกษาชุมชนในพื้นที่ตำบลเขาหลวง อำเภอวังสะพุง จังหวัดเลย

Promoting Community Participation in Gold Mine Rehabilitation: A Case Study
of Communities in Khao Luang Sub-District, Wang Saphung District, Loei Province

วิริยา เพียรไทย¹ พรหมพงษ์ มหพรพงษ์² วิชญ์ มะลิตัน³

E-mail: wiriya.p3@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพการทำเหมืองแร่ทองคำ ตำบลเขาหลวง อำเภอวังสะพุง จังหวัดเลย 2) นำเสนอแนวทางการส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการฟื้นฟูชุมชนหลังการทำเหมืองแร่ทองคำ: กรณีศึกษาชุมชนในพื้นที่ตำบลเขาหลวง อำเภอวังสะพุง จังหวัดเลย โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ กลุ่มเป้าหมาย ประกอบด้วย 1) ผู้ได้รับผลกระทบจากการทำเหมืองแร่ทองคำ และผู้เสนอแนวทางการฟื้นฟู คือ ตัวแทนกลุ่มคนรักบ้านเกิด 6 หมู่บ้าน จำนวน 13 คน 2) ผู้ส่งเสริมแนวทางการฟื้นฟู คือ ผู้ทรงคุณวุฒิจากภาครัฐ ภาคประชาชน นักวิชาการ จำนวน 7 คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล คือ การศึกษาเอกสาร แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง และการสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหา และนำเสนอข้อมูลด้วยการพรรณนา ผลการศึกษาพบว่า

1. บริบทตำบลเขาหลวง อยู่ในเขตการปกครองของอำเภอวังสะพุง จังหวัดเลย สภาพพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นภูเขาและที่ราบสูงเชิงเขา มีทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ไปด้วยป่าไม้ และลำห้วย ชาวบ้านตำบลเขาหลวงมีความผูกพัน และพึ่งพาทรัพยากรธรรมชาติไว้หล่อเลี้ยงชีวิต เมื่อปี 2545 มีบริษัทเหมืองแร่ทองคำ ได้เริ่มเข้ามาดำเนินกิจการในพื้นที่ แต่ดำเนินกิจการได้ไม่นานส่งผลกระทบชุมชนแบ่งออกเป็น 4 ด้าน คือ 1) ด้านสิ่งแวดล้อม 2) ด้านสุขภาพ 3) ด้านวิถีชีวิตความเป็นอยู่ 4) ด้านความขัดแย้งชุมชน ภาครัฐ และบริษัทเหมืองแร่ทองคำ

2. แนวทางการส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการฟื้นฟูชุมชนหลังการทำเหมืองแร่ทองคำ พบว่า มีแนวทาง 5 สร้าง คือ 1) สร้างการสื่อสาร และทำความเข้าใจ 2) สร้างการเป็นเจ้าของร่วมกัน 3) สร้างคณะทำงานจัดทำ และพิจารณาการฟื้นฟู 4) สร้างกระบวนการร่วมมือ และพิจารณาการฟื้นฟู 5) สร้างการติดตาม ตรวจสอบ และประเมินผลทุกขั้นตอน

คำสำคัญ: แนวทาง การมีส่วนร่วม การฟื้นฟู เหมืองแร่ทองคำ

Abstract

The objectives of this research were to 1) to study the state of gold mining in Khao Luang Sub-district, Wang Saphung District, Loei Province 2) to present guidelines for promoting participation in community rehabilitation after gold mining: a case Study the community in Khao Luang sub-district area. Wang Saphung District, Loei Province, using qualitative research methods. The target groups included 1) a group of people who were affected by gold mining and a group of people who gave suggestions for a recovery of the area which included 13 people from Khon Rak Bann Kerd Group who were representatives from six villages and 2) people who gave supports to the recovery which included 7 experts who were academics and representatives from the government and public sectors. The data were collected by using documentary research, structured interview, and participatory and non-participant observation. Data were analyzed by content analysis and were subsequently displayed by using a description. The results were as follows:

1. Khao Luang Subdistrict Context It is located in the administrative area of Wang Saphung District, Loei Province. Most of the areas are mountains and foothill plateaus. There are natural resources that are abundant with forests and streams. And rely on natural resources to sustain life in the year 2545 with a gold mining company. has begun to operate in the area But the operation did not last long, affecting communities divided into 4 aspects: 1) environment, 2) health, 3) way of life, 4) community conflict, government sector and gold mining companies.

¹ นักศึกษาปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนสังคม คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย

^{2,3} อาจารย์ประจำหลักสูตร สาขาวิชาพัฒนสังคม คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย

2. Guidelines for promoting participation in community rehabilitation after gold mining, it was found that there were 5 approaches: And understand 2) create joint ownership 3) create a working group to create and consider rehabilitation. 4) Create a collaborative process. and consider rehabilitation. 5) Create monitoring, inspection and evaluation of every step.

Keywords: guidelines, participation, rehabilitation, gold mine

ความเป็นมาของปัญหา

ประเทศไทยเป็นประเทศที่มีทรัพยากรอุดมสมบูรณ์มากประเทศหนึ่ง ทั้งทรัพยากรดิน น้ำ ป่าไม้ และแร่ธาตุต่างๆ ทำให้การพัฒนาประเทศจึงมุ่งการจัดสรรทรัพยากร โดยเฉพาะทรัพยากรแร่ที่มีมูลค่ามากจนมีมติคณะรัฐมนตรี ปี 2530 ประกาศ นโยบายว่าด้วยการสำรวจและพัฒนาเหมืองแร่ทองคำ เพื่อการพัฒนาเมืองแร่ให้เป็นโครงการใหญ่และเปิดโอกาสให้บริษัทเอกชนเข้ามาสำรวจและสัมปทาน (กรมอุตสาหกรรมพื้นฐานและการเหมืองแร่, 2565) จังหวัดเลยเป็นหนึ่งในสามจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ร่วมกับจังหวัดอุดรธานี และจังหวัดหนองคาย เป็นพื้นที่ในการสำรวจเหมืองแร่ทองคำตามนโยบายเหมืองทองภายใต้พระราชบัญญัติแร่ พ.ศ. 2510 เนื่องจากจังหวัดเลยมีลักษณะทางธรณีวิทยาเป็นหินภูเขาไฟและหินอัคนี อีกทั้งทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการเกษตรและท่องเที่ยว จังหวัดเลยจึงได้รับการสำรวจและค้นพบแหล่งแร่หลายชนิด เช่น แร่ทองแดง แร่เหล็ก แร่แบไรต์ และแร่ทองคำ ทำให้บริษัทเอกชนเข้ามาขอสัมปทานการดำเนินการเหมืองแร่ทองคำ ในปี 2546 บนพื้นภูเขาในจังหวัดเลย 3 แห่ง คือ ภูทับฟ้า ภูเหล็ก และภูข่าป่าบอน ตำบลเขาหลวง อำเภอวังสะพุง จังหวัดเลย จำนวน 6 แปลง เนื้อที่ประมาณ 1,308 ไร่ พื้นที่ส่วนใหญ่อยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติป่าโคกภูเหล็ก ซึ่งมีลำห้วยสาธารณะไหลผ่านคือห้วยผุกที่เป็นลำน้ำสาขาของแม่น้ำสายที่ไหลลงสู่แม่น้ำเลย ส่วนที่ราบบริเวณรอบเหมืองแร่ทองคำมีหมู่บ้านอาศัยอยู่ 6 หมู่บ้านในตำบลเขาหลวง ประกอบด้วย บ้านนาหนองบง บ้านกกสะทอน บ้านภูทับฟ้า บ้านห้วยผุก บ้านโนนผาพุฒพัฒนา และบ้านแก่งหิน โดยบ้านนาหนองบง เป็นหมู่บ้านที่อยู่ใกล้เหมืองแร่ทองคำที่สุดระยะทางเพียง 500 เมตร (ธัญญาภรณ์ สุรภักดี, 2553)

หลังการดำเนินการเหมืองแร่ทองคำเริ่มขึ้นในพื้นที่ตำบลเขาหลวง ต้นปี 2549 เริ่มมีข้อเรียกร้องจากประชาชนในบริเวณหมู่บ้านรอบเหมืองทองคำ 6 หมู่บ้านตำบลเขาหลวง ถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นหลายด้าน เช่น ชาวบ้านต้องเผชิญเสียงดังรบกวนในเวลากลางคืนจากการระเบิดและเครื่องจักร การทนต่อฝุ่นจากรถบรรทุกเข้าออกชุมชน ชาวบ้านมีค่าครองชีพที่สูงขึ้นเนื่องจากน้ำตามแหล่งน้ำธรรมชาติไม่สามารถนำมาอุปโภคและบริโภคได้เพราะมีสารเคมีปนเปื้อนเกินค่ามาตรฐาน ส่วนสุขภาพร่างกายของชาวบ้านตรวจพบสารโซดาไนต์สะสม ชาวบ้านบางรายมีอาการภาวะพิษจากสารเคมี และเกิดความขัดแย้ง ทั้งภายในชุมชนจากความเห็นต่างต่อการเห็นด้วยและไม่เห็นด้วยในการทำเหมืองแร่ทองคำ ส่งผลที่สำคัญในการทำกิจกรรมบางอย่างก็ไม่สามารถทำร่วมกันได้เหมือนอย่างเช่นในอดีต รวมถึงความขัดแย้งที่ชาวบ้านต้องลุกขึ้นมาต่อสู้กับบริษัทเหมืองแร่ทองคำ หน่วยงานภาครัฐ เพื่อเรียกร้องให้ยุติการทำเหมืองแร่ทองคำ (กัลยา จันทรทัต, 2558) ผลกระทบที่เกิดขึ้นทำให้ชาวบ้านในพื้นที่ต้องลุกขึ้นมาขับเคลื่อนให้ยุติการดำเนินการเหมืองแร่ทองคำในพื้นที่ จนเมื่อวันที่ 10 ธันวาคม 2559 นายกรัฐมนตรีได้ใช้อำนาจตามมาตรา 44 ออกคำสั่งหัวหน้า คสช.ที่ 72/2559 สั่งห้ามหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต่ออายุประทานบัตร ใบอนุญาต และให้ผู้ประกอบกิจการเหมืองแร่ทองคำระงับการประกอบกิจการตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม 2560 เป็นต้นไป ในปี 2561 บริษัทเหมืองแร่ทองคำล้มละลาย และศาลจังหวัดเลย พิพากษาให้บริษัทดำเนินการฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทั้งภายในและนอกพื้นที่เหมืองแร่ทองคำ และชดเชยค่าเสียหายให้ครอบครัวที่อาศัยอยู่บริเวณรอบเหมืองแร่ทองคำที่ได้รับผลกระทบด้านสุขภาพและจิตใจ (มูลนิธิศูนย์ข้อมูลชุมชน, 2562)

ตามที่ศาลจังหวัดเลยได้ให้บริษัทเหมืองแร่ทองคำฟื้นฟูพื้นที่ในเหมืองแร่ทองคำและรอบบริเวณเหมืองแร่ทองคำ โดยมีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจัดทำร่างแผนการฟื้นฟู และแต่งตั้งคณะกรรมการพิจารณาเพื่อยกร่างแผนการฟื้นฟู แต่ชาวบ้านกลุ่มคนรักบ้านเกิด 6 หมู่บ้านกลับเห็นว่าแผนฟื้นฟูดังกล่าวเป็นเพียงการฟื้นฟูบริเวณในพื้นที่เหมืองแร่ทองคำเท่านั้น ซึ่งการฟื้นฟูต้องเกิดการฟื้นฟูอย่างรอบด้านทั้งระบบนิเวศภายในเหมืองแร่ทองคำและชุมชน ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สังคม และวัฒนธรรมที่สูญเสียไปตอนมีเหมืองแร่ทองคำได้เข้ามาดำเนินการในพื้นที่ การแต่งตั้งคณะกรรมการพิจารณาเพื่อยกร่างแผนการฟื้นฟูก็ขาดซึ่งกระบวนการมีส่วนร่วมจากชาวบ้านในพื้นที่ที่เป็นผู้ได้รับผลกระทบโดยตรงเข้าไปมีส่วนร่วมในคณะกรรมการชุดนี้ ทำให้การฟื้นฟูเหมืองแร่ทองคำในพื้นที่ยังไม่เกิดแผนการฟื้นฟูที่เป็นที่ยอมรับของทุกฝ่าย รวมทั้งกระบวนการฟื้นฟูที่เป็นรูปธรรมในพื้นที่ จนชาวบ้านกลุ่มคนรักบ้านเกิด 6 หมู่บ้านร่วมกับนักวิชาการอิสระจัดทำแผนฟื้นฟูภาคประชาชนขึ้น โดยหัวใจสำคัญของแผนการฟื้นฟูคือการฟื้นฟูอย่างรอบด้าน และการมีส่วนร่วมของชาวบ้านเป็นสำคัญ ทำให้เห็นว่าการแผนการฟื้นฟูที่เป็นรูปธรรมยังไม่เกิดขึ้น เนื่องจากหน่วยงาน และชาวบ้านเองก็มีแผนการฟื้นฟูที่ขาดการบูรณาการแผนร่วมกัน และกรมอุตสาหกรรมพื้นฐานและการเหมืองแร่ที่เป็นผู้รับผิดชอบโดยตรงในการฟื้นฟูยังไม่เข้าใจถึงกระบวนการมีส่วนร่วมที่เห็นจากการแต่งตั้งคณะกรรมการพิจารณาเพื่อยกร่างแผนการฟื้นฟูกลับมีสัดส่วนชาวบ้านในพื้นที่ที่เข้าร่วม

ไม่สามารถจะมีสิทธิในการตัดสินใจได้ ผู้ศึกษาจึงสนใจจะศึกษาแนวทางการส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการฟื้นฟูชุมชนหลังการทำเหมืองแร่ทองคำ: กรณีศึกษาชุมชนในพื้นที่ตำบลเขาหลวง อำเภอวังสะพุง จังหวัดเลย ซึ่งหากมีการสร้างแนวทางการมีส่วนร่วมในการฟื้นฟูชุมชนหลังการทำเหมืองแร่ทองคำขึ้น ก็จะไปสู่การเริ่มต้นให้เกิดการมีส่วนร่วม และจัดทำแผนฟื้นฟูที่สามารถเป็นที่ยอมรับของทุกภาคส่วน เกิดการฟื้นฟูอย่างเป็นรูปธรรมที่ต้องอาศัยการมีส่วนร่วม โดยเฉพาะชาวบ้านกลุ่มคนรักบ้านเกิด 6 หมู่บ้านที่เป็นผู้ได้รับผลกระทบโดยตรงจากการทำเหมืองแร่ทองคำ เข้าสู่กระบวนการมีส่วนร่วมในการฟื้นฟูที่สามารถเกิดกระบวนการฟื้นฟูชุมชนอย่างรอบด้าน และชาวบ้านในพื้นที่สามารถอาศัยอยู่ในชุมชนได้อย่างปลอดภัย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. ศึกษาสภาพการทำเหมืองแร่ทองคำ ตำบลเขาหลวง อำเภอวังสะพุง จังหวัดเลย
2. เพื่อนำเสนอแนวทางการส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการฟื้นฟูชุมชนหลังการทำเหมืองแร่ทองคำ: กรณีศึกษาชุมชนในพื้นที่ตำบลเขาหลวง อำเภอวังสะพุง จังหวัดเลย

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ประเภทของการวิจัย ผู้วิจัยใช้ระเบียบการวิจัยเชิงคุณภาพ
2. กลุ่มเป้าหมาย ผู้วิจัยแบ่งแหล่งข้อมูลในการศึกษา คือ บุคคล ผู้วิจัยแบ่งบุคคลที่มีความเกี่ยวข้องกับการฟื้นฟูชุมชนหลังการทำเหมืองแร่ทองคำ ออกเป็น 2 กลุ่ม คือ

กลุ่มที่ 1 ผู้ได้รับผลกระทบจากการทำเหมืองแร่ทองคำ และเสนอแนวทางการฟื้นฟู ผู้วิจัยเลือกบุคคลที่ตัวแทนกลุ่มคนรักบ้านเกิด 6 หมู่บ้านแบบเจาะจงทั้งหมด 13 คน โดยเกณฑ์การคัดเลือกคือ ชาวบ้านที่เป็นสมาชิกกลุ่มคนรักบ้านเกิด 6 หมู่บ้านที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ มีบทบาทในการขับเคลื่อนให้ปิดเหมืองแร่ทองคำ และมีบทบาทการฟื้นฟูชุมชนหลังการทำเหมืองแร่ทองคำ ระยะเวลาไม่น้อยกว่า 5 ปี

กลุ่มที่ 2 ผู้ส่งเสริมแนวทางการฟื้นฟู รวมจำนวน 7 คน ประกอบด้วย 1) ผู้ทรงคุณวุฒิจากหน่วยงานภาครัฐ จำนวน 2 คน เกณฑ์ในการคัดเลือก คือ ตัวแทนหน่วยงานภาครัฐที่มีบทบาท หน้าที่ หรือมีความรู้ด้านกฎหมายเหมืองแร่ และการฟื้นฟูหลังการทำเหมืองแร่ทองคำ 2) ผู้ทรงคุณวุฒิภาคประชาชน จำนวน 2 คน เกณฑ์ในการคัดเลือก คือ ทำงานในองค์กรภาคประชาชนที่ไม่แสวงหาผลกำไร มีประสบการณ์งานด้านเหมืองแร่ทองคำ การเคลื่อนไหวภาคประชาชน สิทธิชุมชน การฟื้นฟูชุมชน ระยะเวลาไม่น้อยกว่า 10 ปี และเป็นผู้ที่ร่วมทำงานกับกลุ่มคนรักบ้านเกิด 6 หมู่บ้าน ระยะเวลาไม่น้อยกว่า 5 ปี 3) นักวิชาการ จำนวน 3 คน เกณฑ์ในการคัดเลือก คือ นักวิชาการที่สังกัดมหาวิทยาลัย และเป็นผู้ที่ทำงานและมีประสบการณ์งานด้านพัฒนาสังคม พัฒนาชุมชน การเคลื่อนไหวภาคประชาชน สิทธิชุมชน และประเด็นที่เกี่ยวข้องกับเหมืองแร่ทองคำ ไม่น้อยกว่า 10 ปี

3. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล ผู้วิจัยใช้เครื่องมือและวิธีการเก็บข้อมูล ดังนี้

3.1 การศึกษาเอกสาร มีประเด็น ดังนี้ บริบทชุมชน สภาพชุมชนอดีตจนถึงปัจจุบันหลังการทำเหมืองแร่ทองคำ ความจำเป็นของการทำเหมืองแร่ทองคำ ผลกระทบจากการทำเหมืองแร่ทองคำ และการจัดทำแผนฟื้นฟูของหน่วยงานราชการ บริษัทเหมืองแร่ทองคำ และภาคประชาชน

3.2 แบบการสัมภาษณ์ มีประเด็น ดังนี้ การฟื้นฟูชุมชนหลังการทำเหมืองแร่ทองคำ การมีส่วนร่วมของชาวบ้านในการฟื้นฟูชุมชนหลังการทำเหมืองแร่ทองคำ กระบวนการมีส่วนร่วมในการฟื้นฟูชุมชนหลังการทำเหมืองแร่ทองคำ และแนวทางการมีส่วนร่วมฟื้นฟูชุมชนหลังการทำเหมืองแร่ทองคำ

3.3 การสังเกต มีประเด็น ดังนี้ บริบทชุมชน การใช้ชีวิตประจำวันของชาวบ้าน กิจกรรมฟื้นฟูชุมชนของชาวบ้าน และการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในกิจกรรมฟื้นฟูชุมชนหลังการทำเหมืองแร่ทองคำ

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยแบ่งการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

4.1 การเก็บข้อมูลจากเอกสาร ผู้วิจัยใช้ประเด็นการศึกษาเอกสารมาเป็นขอบเขตของการศึกษา โดยคัดเลือกเอกสารที่เกี่ยวข้อง มีระยะเวลาดังแต่ปี 2530 ถึง 2565

4.2 การเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยดำเนินการเก็บข้อมูลด้วยตนเองโดยการประสานกลุ่มเป้าหมายและลงพื้นที่ในการสัมภาษณ์

4.3 การเก็บข้อมูลจากการสังเกต คือ 1) การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมในกิจกรรมนั้นๆ เพื่อให้ผู้วิจัยมองในมุมมองคนภายนอก 2) การสังเกตแบบมีส่วนร่วมโดยผู้วิจัยเข้าร่วมทำกิจกรรมการฟื้นฟูร่วมกับชาวบ้าน

5. การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ และวิเคราะห์เนื้อหา โดยรวบรวมประเด็นที่สำคัญและข้อสรุปนำเสนอในรูปแบบพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัย

1. **บริบทและผลกระทบจากการทำเหมืองแร่ทองคำ ตำบลเขาหลวง อำเภอวังสะพุง จังหวัดเลย** พบว่า ตำบลเขาหลวง อยู่ในเขตการปกครองของอำเภอวังสะพุง จังหวัดเลย โดยสภาพพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นภูเขาและที่ราบสูงเชิงเขา มีทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ไปด้วยป่าไม้ และลำห้วย ตามประวัติศาสตร์ของชุมชน หมู่บ้านในตำบลเขาหลวงมีการอพยพมาตั้งถิ่นฐานตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษกว่า 100 ปี จนขยายชุมชนตั้งเป็นตำบลเขาหลวงในปัจจุบัน ซึ่งตำบลเขาหลวงปกครองทั้งหมด 13 หมู่บ้าน โดยมี 6 หมู่บ้านที่ตั้งอยู่บริเวณใกล้เหมืองแร่ทองคำ คือ บ้านห้วยผุก บ้านกอกสะท้อน บ้านนาหนองบง บ้านแก่งหิน บ้านโนนผาพุฒพัฒนา และบ้านภูทับฟ้า ซึ่งบ้านนาหนองบงเป็นหมู่บ้านที่อยู่ใกล้เหมืองแร่ทองคำมากที่สุด ในระยะทางเพียง 500 เมตร เมื่อปี 2545 มีบริษัทเหมืองแร่ทองคำ เริ่มเข้ามาดำเนินการกิจการในพื้นที่บริเวณภูทับฟ้า ภูเหล็ก และภูซำบอน ตำบลเขาหลวง อำเภอวังสะพุง จังหวัดเลย จำนวน 6 แปลง เนื้อที่ประมาณ 1,308 ไร่ พื้นที่ส่วนใหญ่อยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติป่าโคกเหล็ก บริษัทเหมืองแร่ดำเนินการได้ไม่นาน ประมาณปี 2549 ชาวบ้านในชุมชนก็เริ่มรวมกลุ่มในนามกลุ่มคนรักบ้านเกิด 6 หมู่บ้านเพื่อเคลื่อนไหวให้เกิดการปิดเหมืองแร่ทองคำ โดยผลกระทบที่เกิดขึ้น แบ่งออกได้ 4 ด้าน คือ

1.1 ด้านสิ่งแวดล้อม พื้นที่ที่มีสิ่งแวดล้อมที่อุดมสมบูรณ์แต่เมื่อหลังจากการทำเหมืองแร่ทองคำ ทำให้พื้นที่เป็นชุมชนเหมืองร้าง บ่อน้ำเสียที่ปนเปื้อนสารพิษ โดยรอบเต็มไปด้วยกองหินที่คล้ายภูเขาขนาดย่อมที่ไม่สามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้อีก ส่วนแหล่งน้ำธรรมชาติ ตรวจสอบ พบการปนเปื้อนของสารอันตรายเกินค่ามาตรฐานในหลายจุดของพื้นที่ และสัตว์ในแหล่งน้ำธรรมชาติที่มีจำนวนลดลง

1.2 ด้านสุขภาพ พบว่า คนในชุมชนตรวจพบสารโซยาในดีเอสเอ็มในร่างกาย และมีอาการแพ้สารเคมี ส่วนสุขภาพด้านจิตใจที่มีการหวาดระแวงสารเคมีที่ปนเปื้อนในสิ่งแวดล้อม ถูกกดดันและตึงเครียดกับสถานการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชนจากความขัดแย้งกันเองในชุมชน ภาครัฐ และบริษัทเหมืองแร่ทองคำ

1.3 ด้านวิถีชีวิตความเป็นอยู่ ในช่วงดำเนินการเหมืองแร่ทองคำมีการรบกวนจากการระเบิดหิน ฝุ่น กลิ่นเหม็น และเสียงดังในเวลากลางคืน รวมทั้งชาวบ้านต้องเผชิญกับต้นทุนในการดำเนินชีวิตที่สูงขึ้น เนื่องจากต้องซื้อน้ำมาเพื่ออุปโภค บริโภค และต้องเดินทางไปพบหมอเพราะมีอาการแพ้สารเคมี และการที่ชาวบ้านต้องทิ้งวิถีชีวิตในการประกอบอาชีพเพื่อมารวมกลุ่มกันในการต่อสู้

1.4 ด้านความขัดแย้งชุมชน ภาครัฐ และบริษัทเหมืองแร่ทองคำที่เกิดจากการเห็นด้วยและไม่เห็นด้วยกับการดำเนินการเหมืองแร่ทองคำ ซึ่งความรุนแรงเกิดขึ้นจากการไม่พูดคุยกันไปจนถึงการฟ้องร้องคดีความ

2. **สภาพการฟื้นฟู และการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในการฟื้นฟูชุมชนหลังการทำเหมืองแร่ทองคำ ตำบลเขาหลวง อำเภอวังสะพุง จังหวัดเลย** พบว่า หลังการปิดเหมืองแร่ทองคำเมื่อ พ.ศ. 2561 จึงเข้าสู่กระบวนการฟื้นฟูพื้นที่ โดยหน่วยงานภาครัฐมีหน้าที่รับผิดชอบในการฟื้นฟูโดยตรง เนื่องจากบริษัทเหมืองแร่ทองคำไม่สามารถดำเนินการฟื้นฟูได้เพราะบริษัทถูกฟ้องล้มละลาย ต้องรอเงินจากการขายทรัพย์สินบริษัทเพื่อมาฟื้นฟูพื้นที่ และชดเชยเยียวยาให้ชาวบ้านกลุ่มคนรักบ้านเกิด 6 หมู่บ้าน ที่ได้รับผลกระทบโดยตรงจากการทำเหมืองแร่ทองคำตามคำพิพากษาศาลจังหวัดเลย การฟื้นฟูพื้นที่หลังการทำเหมืองแร่ทองคำที่ผ่านมาตั้งแต่เหมืองแร่ทองคำหยุดดำเนินการในพื้นที่จะเห็นได้ว่าทั้งที่มีคำสั่งศาลให้ดำเนินการฟื้นฟูเหมืองแร่ทองคำ และให้ชาวบ้านในพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบโดยตรงเข้าร่วมการฟื้นฟู แต่หน่วยงานภาครัฐที่มีหน้าที่รับผิดชอบในการฟื้นฟูต่อจากบริษัทเหมืองแร่ทองคำที่ล้มละลาย เริ่มจัดทำร่างแผนการฟื้นฟูแต่ขาดซึ่งการให้ชาวบ้านในพื้นที่เข้าไปมีส่วนร่วม จนทำให้ชาวบ้านในพื้นที่ร่วมกับนักวิชาการจัดทำแผนฟื้นฟูภาคประชาชนขึ้น เมื่อนำแผนการฟื้นฟูมาเสนอต่อหน่วยงานแผนดังกล่าวก็ไม่ถูกนำมาใช้ หรือปรับปรุงร่วมกับแผนของหน่วยงาน อีกทั้งการแต่งตั้งคณะทำงานติดตามปัญหาผลกระทบและการฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมภายในและบริเวณรอบเหมืองแร่ทองคำต้องมีสัดส่วนชาวบ้านเข้าไปเป็นคณะทำงานแต่ชาวบ้านเห็นว่าตัวแทนที่เข้าเป็นไปคณะทำงานของชาวบ้านไม่สามารถมีอำนาจตัดสินใจได้จากจำนวนที่ชาวบ้านต้องส่งตัวแทนเข้าร่วม จึงเป็นเหตุผลให้ชาวบ้านคัดค้านร่างแผนการฟื้นฟูและการแต่งตั้งคณะทำงานจึงยังไม่เกิดการฟื้นฟูที่เป็นรูปธรรม ส่วนชาวบ้านกลุ่มคนรักบ้านเกิด 6 หมู่บ้านเริ่มต้นดำเนินการฟื้นฟูตามแผนภาคประชาชนเอง โดยนำสิ่งมีชีวิตที่อยู่ในพื้นที่ คือ พืชพื้นถิ่นมาทดลองปลูกตามพื้นที่ต่างๆ รอบเหมืองแร่ทองคำให้สามารถดูดซับสารพิษโลหะหนักที่รั่วไหลออกมาจากเหมืองทองคำ เป็นการดำเนินการฟื้นฟูเริ่มต้นโดยชาวบ้านที่ถือว่าเป็นผู้ได้รับผลกระทบโดยตรงและแสดงให้เห็นหน่วยงานเห็นว่าความสำคัญของการฟื้นฟูต้องเกิดการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในพื้นที่เป็นสำคัญ

3. **แนวทางการส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการฟื้นฟูชุมชนหลังการทำเหมืองแร่ทองคำ:กรณีศึกษาชุมชนในพื้นที่ตำบลเขาหลวง อำเภอวังสะพุง จังหวัดเลย** พบว่า การฟื้นฟูผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการทำเหมืองแร่ทองคำสามารถแบ่งระดับการฟื้นฟูออกเป็น 3 ระดับ คือ ระดับที่ 1 ฟื้นฟูชุมชนให้ดีขึ้นกว่าเดิม ระดับที่ 2 ฟื้นฟูชุมชนให้เท่าเทียมก่อนการมีเหมืองแร่ทองคำ ระดับที่ 3 ฟื้นฟูชุมชนให้ดีกว่าเดิมก่อนการมีเหมืองแร่ทองคำ ซึ่งผู้ดำเนินการฟื้นฟูชุมชนหลังการทำเหมืองแร่ทองคำ ได้แก่ หน่วยงานภาครัฐ บริษัทเหมืองแร่ทองคำ ชาวบ้านในพื้นที่ เพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมกันในการกระบวนการฟื้นฟูจึงต้องนำหลักแนวคิดของการประนีประนอม (Compromising) เพื่อหาจุดร่วมความพึงพอใจของทุกฝ่าย หรือการพบกันคนละครึ่งทาง โดยแนวทางการฟื้นฟูชุมชนหลังการทำเหมืองแร่ทองคำ: กรณีศึกษาชุมชนในพื้นที่ตำบลเขาหลวง อำเภอวังสะพุง จังหวัดเลย ประกอบด้วย

3.1 สร้างการสื่อสาร และทำความเข้าใจ เป็นระดับขั้นต้นที่ประกอบด้วยภาครัฐที่ต้องเปิดโอกาสให้ประชาชนที่ได้รับผลกระทบโดยตรงจากการทำเหมืองแร่ทองคำเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร และกระบวนการฟื้นฟูต่างๆ ที่สำคัญต้องมีช่องทางให้ประชาชนสามารถแสดงความคิดเห็นได้ และต้องนำความคิดเห็นของประชาชนไปประกอบการตัดสินใจในการฟื้นฟูด้วย

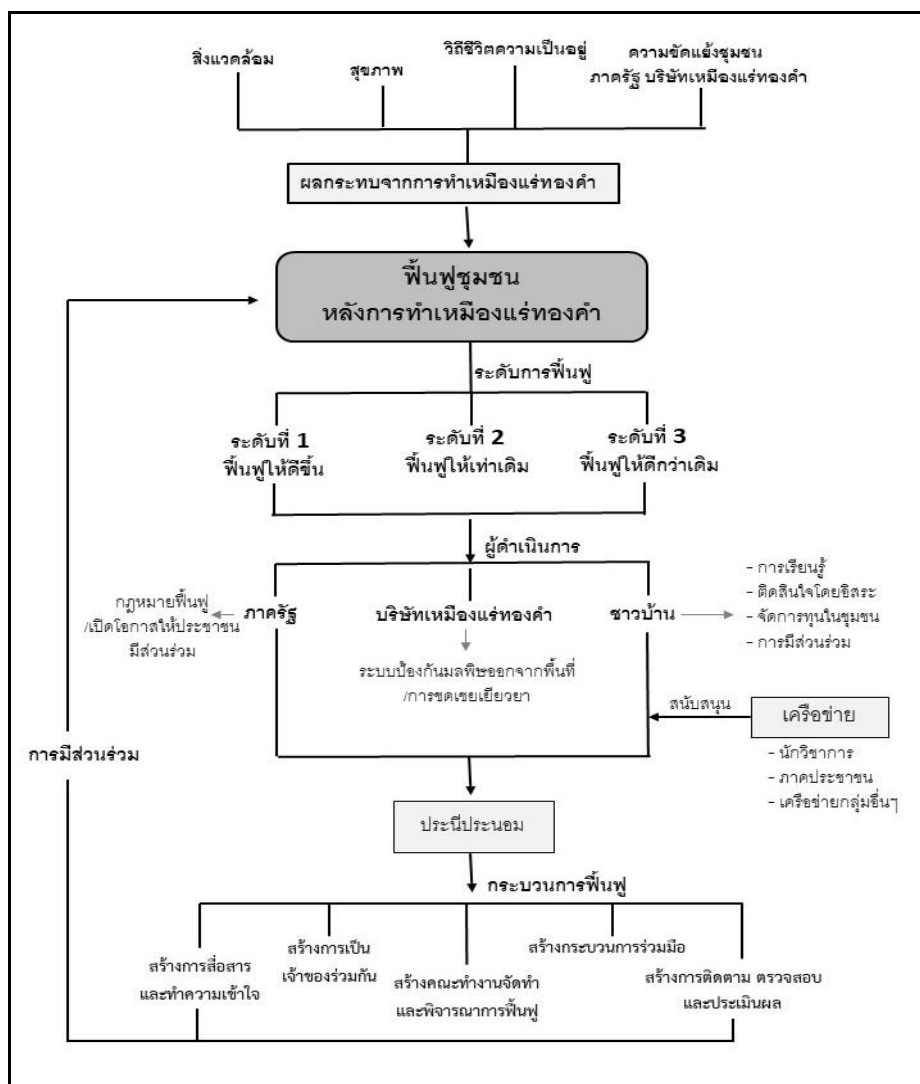
3.2 สร้างการเป็นเจ้าของร่วมกัน ประกอบด้วยภาครัฐต้องเปิดโอกาสให้ประชาชนผู้ได้รับผลกระทบโดยตรงมีบทบาทเต็มที่ในระดับสูงที่สุดในการร่วมกับภาครัฐในทุกขั้นตอนของกระบวนการฟื้นฟู

3.3 สร้างคณะกรรมการจัดทำ และพิจารณาการฟื้นฟู ประกอบด้วย หน่วยงานร้อยละ 30 นักวิชาการร้อยละ 30 และประชาชนผู้ได้รับผลกระทบโดยตรงจากการทำเหมืองแร่ทองคำร้อยละ 40 ต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการเป็นคณะกรรมการจัดทำ และพิจารณาการฟื้นฟู แต่งตั้งโดยกรมอุตสาหกรรมพื้นฐานและการเหมืองแร่ (กพร.)

3.4 สร้างกระบวนการร่วมมือ และพิจารณาการฟื้นฟู ประกอบด้วยคณะกรรมการจัดทำ และพิจารณาการฟื้นฟูที่มา สดส่วนคณะกรรมการตามข้อ 3) โดยการสร้างการเรียนรู้ แลกเปลี่ยนข้อมูลร่วมกัน จัดทำงานศึกษา ร่างแผนการฟื้นฟู และข้อเสนอเชิงนโยบาย ให้เป็นที่เห็นชอบของทุกฝ่าย แล้วนำเสนอต่อกรมอุตสาหกรรมพื้นฐานและการเหมืองแร่ (กพร.) พิจารณาดำเนินการต่อไป

3.5 สร้างการติดตาม ตรวจสอบ และประเมินผล ประกอบด้วย คณะกรรมการฟื้นฟู และประชาชนในพื้นที่ที่เป็นผู้ได้รับผลกระทบโดยตรง ต้องสามารถเข้าร่วมตรวจสอบ ติดตาม ประเมินผลทุกขั้นตอนของกระบวนการฟื้นฟู

แนวทางการฟื้นฟูชุมชนหลังการทำเหมืองแร่ทองคำ: กรณีศึกษาชุมชนในพื้นที่ตำบลเขาหลวง อำเภอวังสะพุง จังหวัดเลย หรือ แนวทาง 5 สร้างจากงานวิจัยเป็นแนวทางที่หน่วยงานภาครัฐ ชาวบ้าน นักวิชาการสามารถนำไปเป็นแนวทางที่จะสร้างความร่วมมือกันให้เกิดการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายอย่างเป็นรูปธรรมในการฟื้นฟูชุมชนหลังการทำเหมืองแร่ทองคำในพื้นที่ตำบลเขาหลวง อำเภอเมือง จังหวัดเลย

ภาพที่ 1 แนวทางการส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการฟื้นฟูชุมชนหลังการทำเหมืองแร่ทองคำ: กรณีศึกษาชุมชนในพื้นที่ตำบลเขาหลวง อำเภอวังสะพุง จังหวัดเลย

อภิปรายผล

จากข้อค้นพบในงานวิจัยแนวทางการส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการฟื้นฟูชุมชนหลังการทำเหมืองแร่ทองคำ: กรณีศึกษาชุมชนในพื้นที่ตำบลเขาหลวง อำเภอวังสะพุง จังหวัดเลย ผู้วิจัยสามารถอภิปรายผลได้ดังนี้

1. สร้างการสื่อสาร และทำความเข้าใจ เป็นขั้นตอนแรกที่รัฐต้องให้ชาวบ้านทำความเข้าใจเรื่องการฟื้นฟู และกระบวนการฟื้นฟูต่างๆ สัมพันธ์กับระดับของการบริหารราชการแบบมีส่วนร่วมของประชาชนระดับที่ 1 ของสำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร (2559) คือ การให้ข้อมูลข่าวสารแก่ประชาชน (To Inform) เป็นระดับที่สำคัญที่สุดเพราะเป็นก้าวแรกของการที่ภาครัฐจะเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าสู่กระบวนการมีส่วนร่วมในเรื่องต่างๆ ซึ่งถือเป็นสิทธิพื้นฐานของประชาชนในการได้รับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับงานหรือกิจกรรมต่างๆ ของหน่วยงานราชการ และสัมพันธ์กับระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนระดับที่ 1 และ 2 ซึ่งเป็นระดับที่ต่ำที่สุด รัฐต้องให้ข้อมูลกับประชาชนเมื่อดำเนินการกิจกรรม หรือโครงการพัฒนาต่างๆ แต่ในระดับนี้เป็นเพียงการเข้าถึงข้อมูลเท่านั้นไม่สามารถแสดงความคิดเห็นได้ แต่การสร้างการสื่อสารนั้นประชาชนไม่ต้องการเพียงรับทราบข้อมูลแต่ต้องให้เกิดระดับการมีส่วนร่วมในการที่รัฐต้องรับฟังความคิดเห็นของประชาชนเพื่อนำไปใช้ประกอบการตัดสินใจด้วย

2. สร้างการเป็นเจ้าของร่วมกัน สร้างให้เกิดการร่วมมือกันดำเนินการฟื้นฟูในกระบวนการต่างๆ และรู้สึกถึงความเป็นเจ้าของจึงจะเกิดการฟื้นฟูที่มีประสิทธิภาพ สัมพันธ์กับระดับของการบริหารราชการแบบมีส่วนร่วมของประชาชนระดับที่ 5 ของสำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร (2559) การเสริมอำนาจแก่ประชาชน (To Empower) โดยการเปิดโอกาสให้ประชาชนมีบทบาทเต็มที่ในระดับสูงที่สุด โดยให้ประชาชนเป็นผู้ตัดสินใจ การบริหารงาน และการดำเนินกิจกรรมใดๆ เน้นให้ประชาชนเป็นเจ้าของดำเนินการกิจและภาครัฐมีหน้าที่ในการส่งเสริมสนับสนุนเท่านั้น และสัมพันธ์กับระดับการมีส่วนร่วมภาคประชาชนในระดับที่ 5 ระดับการร่วมดำเนินการร่วมกันระหว่างผู้มีอำนาจและประชาชนร่วมกันปฏิบัติให้ตามบรรลุปเป้าหมายที่วางไว้

3. สร้างคณะกรรมการจัดทำ และพิจารณาการฟื้นฟู เป็นคณะกรรมการที่ทำหน้าที่หลักในการดำเนินการฟื้นฟูโดยอาศัยสัดส่วนจากหน่วยงานภาครัฐ นักวิชาการ และชาวบ้านในพื้นที่ พร้อมทั้งประสานความร่วมมือให้กับหน่วยงานและชาวบ้านในพื้นที่ร่วมกันฟื้นฟูด้วย สัมพันธ์กับระดับของการบริหารราชการแบบมีส่วนร่วมของประชาชนระดับที่ 3 ของสำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร (2559) การให้ประชาชนเข้ามามีบทบาทหรือเกี่ยวข้อง (To Involve) ในกระบวนการกำหนดนโยบาย การวางแผนงานโครงการ และวิธีการทำงาน โดยหน่วยงานราชการมีหน้าที่จัดระบบ อำนาจความสะดวก ยอมรับการเสนอแนะและการตัดสินใจร่วมกับภาคประชาชน การให้ประชาชนมีบทบาทโดยรวมเสนอแนะแนวทางที่นำไปสู่การตัดสินใจ จะสร้างความมั่นใจให้ประชาชนว่าข้อมูลความคิดเห็นและความต้องการของประชาชนจะถูกนำไปพิจารณาเป็นทางเลือกในการบริหารงานของภาครัฐ การมีส่วนร่วมระดับนี้มักดำเนินการในรูปแบบกรรมการที่มีตัวแทนภาคประชาชนเข้าร่วม และสัมพันธ์กับระดับการมีส่วนร่วมภาคประชาชนขั้นที่สูงที่สุด ซึ่งประชาชนสามารถเริ่มดำเนินการต่างๆ ได้เองโดยหน่วยงานรัฐเป็นผู้สนับสนุน

4. สร้างกระบวนการร่วมมือกันของคณะกรรมการจัดทำ โดยการเรียนรู้ และแลกเปลี่ยนข้อมูลร่วมกัน สร้างการเรียนรู้ร่วมกันข้ามสาขาความรู้ของตน เพื่อให้เกิดความเข้าใจต่อการศึกษาค้นคว้า และฟื้นฟูอย่างรอบด้าน รวมทั้งการดำเนินการฟื้นฟูร่วมกับชาวบ้านในพื้นที่ด้วย สัมพันธ์กับกระบวนการมีส่วนร่วมในการศึกษาชุมชน ของปาริชาติ วลัยเสถียร (2542) เป็นกระบวนการที่ประชาชนได้ร่วมกันเรียนรู้ การมีส่วนร่วมในการวางแผน เป็นการรวมกลุ่มอภิปรายและแสดงความคิดเห็นร่วมกันในการกำหนดนโยบาย วิธีการแนวทางการดำเนินงาน ทรัพยากรที่ต้องใช้ และการมีส่วนร่วมในการดำเนินการพัฒนา โดยการสนับสนุนแรงงาน เข้าร่วมบริหารการใช้ทรัพยากร หรือการออกความคิดเห็นต่อการดำเนินงาน และสัมพันธ์กับระดับความร่วมมือของภาคประชาชนที่ 3 เป็นการนำข้อมูล และผลการศึกษามาปรึกษาหารือกับประชาชนในประเด็นปัญหา ทางเลือกทางแก้ไขที่เกี่ยวข้องกับนโยบายหรือโครงการนั้นๆ แต่ต้องนำระดับการมีส่วนร่วมภาคประชาชนในระดับที่ 4 ร่วมด้วยโดยต้องให้ประชาชนร่วมมือ และวางแผนร่วมกันกับรัฐ และนำความคิดเห็นที่นำไปสู่การลดผลกระทบที่อาจเกิดจากการดำเนินโครงการหรือการลดปัญหาความขัดแย้ง

5. สร้างการติดตาม ตรวจสอบ และประเมินผล ต้องเกิดการมีส่วนร่วมทุกภาคส่วนในการติดตาม ตรวจสอบ และประเมินผลทุกขั้นตอนของกระบวนการฟื้นฟู สัมพันธ์กับกระบวนการมีส่วนร่วมในการติดตาม และการประเมินการพัฒนา ของปาริชาติ วลัยเสถียร (2542) การติดตาม และประเมินผลเป็นการแก้ไขปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นได้ทันที และสัมพันธ์กับระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนที่ 6 ที่รัฐต้องเปิดโอกาสให้ประชาชนมีสิทธิในการแลกเปลี่ยน ตัดสินใจ และสามารถเข้าร่วมตรวจสอบและติดตามผลการดำเนินการกิจกรรมหรือโครงการนั้นๆ ว่าบรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่ตั้งไว้หรือไม่ เป็นระดับการมีส่วนร่วมที่สำคัญระดับหนึ่ง เพราะประชาชนจะมีหน้าที่เฝ้าระวังติดตาม ตรวจสอบ และเตือนภัยโดยเฉพาะอย่างยิ่งกิจกรรม หรือโครงการที่ส่งผลกระทบต่อสุขภาพประชาชน สังคม และคุณภาพสิ่งแวดล้อมได้ทันทีเนื่องจากเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียโดยตรง

สรุปผลการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยผู้วิจัยดำเนินการศึกษาวิจัยตามวัตถุประสงค์ ผลการศึกษาพบว่า พื้นที่ตำบลเขาหลวง อำเภอวังสะพุง จังหวัดเลยเป็นพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ด้วยทรัพยากรธรรมชาติ แต่เมื่อมีการดำเนินการเหมืองแร่ทองคำในพื้นที่ส่งผลกระทบออกเป็น 4 ด้าน คือ 1) ด้านสิ่งแวดล้อม 2) ด้านสุขภาพ 3) ด้านวิถีชีวิตความเป็นอยู่ 4) ด้านความขัดแย้งชุมชนภาครัฐ และบริษัทเหมืองแร่ทองคำ ส่วนแนวทางการส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการฟื้นฟูชุมชนหลังการทำเหมืองแร่ทองคำ: กรณีศึกษาชุมชนในพื้นที่ตำบลเขาหลวง อำเภอวังสะพุง จังหวัดเลย พบว่า 1) สร้างการสื่อสาร และทำความเข้าใจ 2) สร้างการเป็นเจ้าของร่วมกัน 3) สร้างคณะทำงานจัดทำ และพิจารณาการฟื้นฟู 4) สร้างกระบวนการร่วมมือกันของคณะทำงานจัดทำ และ 5) สร้างการติดตาม ตรวจสอบ และประเมินผล

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1. การจัดทำแผนการฟื้นฟู ต้องไม่เพียงแต่คำนึงถึงการฟื้นฟูพื้นที่บริเวณภายในเหมืองแร่ทองคำเท่านั้น แต่ต้องรวมถึงชุมชนอย่างรอบด้าน เพื่อให้ชาวบ้านที่อาศัยอยู่บริเวณโดยรอบเหมืองแร่ทองคำสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างปลอดภัย

2. หน่วยงานภาครัฐที่มีอำนาจ บทบาทตามกฎหมายในการฟื้นฟูหลังการทำเหมืองแร่ทองคำ ต้องรับฟังข้อเสนอจากผู้ได้รับผลกระทบโดยตรง และนำข้อเสนอเหล่านั้นมาปรับปรุง พัฒนาให้เกิดการยอมรับของทุกฝ่าย เนื่องจากผลการวิจัยพบว่า ในการฟื้นฟูพื้นที่ที่ไม่สามารถดำเนินการฟื้นฟูได้ เพราะหน่วยงานภาครัฐ ไม่ยอมรับข้อเสนอของชาวบ้านในพื้นที่ และชาวบ้านในพื้นที่ที่ไม่ยอมรับข้อเสนอของหน่วยงานภาครัฐ เนื่องจากหน่วยงานภาครัฐพยายามตัดการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในพื้นที่ที่ออกจากการฟื้นฟูเหมืองแร่ทองคำ ทำให้การฟื้นฟูหลังการทำเหมืองแร่ทองคำมีความล่าช้า และยังไม่เกิดกระบวนการฟื้นฟูใดๆ ฉะนั้นแนวทางปฏิบัติของหน่วยงานภาครัฐคือสร้างการมีส่วนร่วมโดยเปิดโอกาสให้ชาวบ้านในพื้นที่เข้ามีส่วนร่วมจริงๆ ตั้งแต่กระบวนการแรกของการฟื้นฟูไปจนถึงกระบวนการสุดท้ายของการฟื้นฟู

3. หน่วยงานภาครัฐที่มีอำนาจ บทบาทตามกฎหมาย นอกจากการฟื้นฟูหลังการทำเหมืองแร่ทองคำแล้ว ควรมีหลักประกันความมั่นคงของชุมชนในการปกป้อง สิ่งแวดล้อม และคนในชุมชน โดยการมีกฎหมาย ข้อบัญญัติ หรือประกาศที่ไม่ให้ชุมชนที่กำลังฟื้นฟู หรือได้รับการฟื้นฟูหลังการทำเหมืองแร่ทองคำแล้ว ไม่ให้มีการดำเนินการโครงการต่างๆ ที่จะส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม และชุมชน เข้ามาดำเนินการในชุมชนอีก

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. การศึกษาแนวทางการส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการฟื้นฟูชุมชนหลังการทำเหมืองแร่ทองคำ: กรณีศึกษาชุมชนในพื้นที่ตำบลเขาหลวง อำเภอวังสะพุง จังหวัดเลย เป็นเพียงการศึกษาในช่วงเวลาที่พื้นที่ยังไม่ได้รับการฟื้นฟูหลังการทำเหมืองแร่ทองคำที่เป็นรูปธรรม ฉะนั้นควรมีการศึกษาต่อหลังจากการฟื้นฟูแล้ว เกิดกระบวนการในการฟื้นฟูพื้นที่ และเกิดการมีส่วนร่วมของชาวบ้านเข้าไปมีส่วนร่วมในกระบวนการฟื้นฟูอย่างไร

2. ควรมีศึกษาอนาคตศาสตร์ที่จะวิเคราะห์สิ่งที่เกิดขึ้นบนฐานเชิงบริบท การเปลี่ยนแปลงและอนาคตที่มุ่งหวัง พร้อมทั้งหาแนวทางป้องกันและพัฒนาโดยอาศัยเครือข่ายทั้งภายในและภายนอกเข้ามามีส่วนร่วมในการฟื้นฟูชุมชนหลังการทำเหมืองแร่ทองคำ

3. ควรศึกษาเพิ่มเติมในเรื่องกฎหมายของประเทศไทยต่อกระบวนการฟื้นฟูหลังดำเนินการโครงการต่างๆ ที่ส่งผลกระทบต่อชุมชน ซึ่งกรณีต่างประเทศการพิสูจน์ผลกระทบกลับเป็นหน้าที่ของบริษัทนักลงทุนและเมื่อพิสูจน์ว่าบริษัททำให้เกิดผลกระทบต้องดำเนินการฟื้นฟูพื้นที่ แต่กรณีของเหมืองแร่ทองคำจังหวัดเลยชาวบ้านต้องเป็นผู้พิสูจน์ผลกระทบ เรียกร้องให้เกิดการฟื้นฟู และดำเนินการฟ้องศาลจึงเกิดกระบวนการฟื้นฟูขึ้นได้

เอกสารอ้างอิง

- กัลยา จันทน์ทันโอ. (2558). บักล้ากินข้าวบ้านเจ้าของ ขบวนการเคลื่อนไหวของกลุ่มคนรักบ้านเกิด จังหวัดเลย ด้วยวิถีไทบ้าน. การวิจัยเฉพาะเรื่อง หลักสูตรประกาศนียบัตรบัณฑิต. สาขาบัณฑิตอาสาสมัคร คณะวิทยาลัยพัฒนศาสตร์ ป๋วย อึ๊งภากรณ์, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ธัญญารักษ์ สุรภักดี. (2553). เปลี่ยนไปเลย ชะตากรรมของเมืองเลยหลังจากการเข้ามาของเหมืองทองคำ. สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ. นนทบุรี: บริษัท แพลนพรีนติ้ง จำกัด.
- ปาริชาติ วลัยเสถียร. (2542). กระบวนการและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- มูลนิธิศูนย์ข้อมูลชุมชน. (2562). ศาลสั่งเหมืองทองทุ่งคำ จ.เลย ฟันฟูสิ่งแวดลอม-เยียวยาค่าเสียหายผลกระทบให้กลุ่มคนรักบ้านเกิด. สำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัดเลย. <<http://www.mnre.go.th/loei/th/news/detail/30173>> (สืบค้นวันที่ 24 กุมภาพันธ์ 2565).
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ. (2560). การบริหารราชการแบบมีส่วนร่วม: เทคนิควิธีและการนำไปสู่การปฏิบัติ. ศูนย์สื่อและสิ่งพิมพ์แก้วเจ้าจอม มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.
- สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. (2559). การบริหารราชการแบบมีส่วนร่วมของประชาชน. สำนักวิชาการ สำนักงานเลขาธิการ สภาผู้แทนราษฎร.